

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI”

mavzusidagi III xalqaro ilmiy-nazariy va
amaliy anjuman materiallari

2026-yil 12-fevral

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI
VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

BOBUR NOMLI XALQARO JAMOAT FONDI

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR
MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA
MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI**

III xalqaro ilmiy-nazariy va amaliy anjuman materiallari

Toshkent – 2026

**FATIH SULTAN MEHMED KHAN AND ZAHIRUDDIN
MUHAMMAD BABUR SHAH
FATIH SULTAN MEHMED KHAN AND ZAHIRUDDIN
MUHAMMAD BABUR SHAH**

Dr. Kemal Yavuz Ataman

Doctor of Social Policy

Danışment Consultancy Ltd. (Türkiye)

E-mail: kyataman@superonline.com

DOI: [10.52773/tsuull.conf.2026/EUYL9966](https://doi.org/10.52773/tsuull.conf.2026/EUYL9966)

Annotatsiya. *Osmanlı Devleti'nin en önemli padişahı Fatih Sultan Mehmed Han ile Baburluların kurucusu Zahirüddin Babür Şah, tarihin akışını ve uluslararası dengeleri değiştirmiş, her iki hükümdar Türk, İslam ve insanlık tarihinin zirvesinde yer almışlardır. İstanbul'u yirmi bir yaşında fetheden Fatih Sultan Mehmed Han ve Hindistan topraklarını ele geçirerek kısa sürede büyük devlet ve hakimiyet kuran Zahirüddin Muhammed Babür Şah arasında birzok benzerlik vardır. Her iki sultanın, eğitimleri, ilme, irfana, edebiyata, sanata, tarihe, tekniğe önem vermeleri, devlet idaresindeki ve harplerdeki başarıları, şahsi kabiliyetleri ve meziyetleri, siyasi maharetleri ve askeri cesaretleri gibi birzok konuda ortak noktaları vardır. Fatih ve Babür'ün alimlere ve sufilere yakınlıkları, hürmet göstermeleri, tarihi zaferlerinde devrin en büyük mutasavvıflarından Hacı Ubeydullah Ahrar'ın himaye ve tasarrufuna mazhariyetleri ise ayrıca ehemmiyetlidir. Osmanlıların ve Baburluların zok geniş bir coğrafyada uzun süren bir hayatıyeti ve muvaffakiyetlerinde her iki hükümdarın şahsiyetleri ve hususiyetleri etkili olmuştur. Bu tebliğde dünyanın en önemli hükümdarlarından Fatih ve Babür hakkında malumat verilecek, benzer ve müşterek tarafları değerlendirilecektir.*

Anahtar Kelimeler: *Fatih Sultan Mehmed Han, Zahirüddin Muhammed Babür Şah, Fetih, Gazi, Cihangir, Şair, Benzerlik.*

Annotation. *Fatih Sultan Mehmed Khan, the most eminent sultan of the Ottoman Empire, and Zahiruddin Muhammad Babur Shah, the founder of the Mughal dynasty, altered the course of history and reshaped international balances of power. Both rulers stand at the pinnacle of Turkish, Islamic, and world history. There are numerous parallels between Fatih Sultan Mehmed Khan—who conquered Constantinople at the age of twenty-one—and Zahiruddin Muhammad Babur Shah, who seized the Indian territories and rapidly established a vast and powerful empire. The two sovereigns shared many distinguishing characteristics: their education; their commitment to knowledge, wisdom, literature, art, history, and technology; their achievements in*

governance and warfare; their personal talents and virtues; their political acumen; and their military courage. Particularly noteworthy is their closeness to scholars and Sufi masters, their reverence for learned and spiritual authorities, and their association with the spiritual guidance and patronage of Khwāja ‘Ubaydullāh Ahrār, one of the foremost Sufi figures of their age, whose influence is regarded as significant in their historic victories. The enduring vitality and success of both the Ottoman and Mughal empires across vast geographies were profoundly shaped by the personalities and distinctive qualities of these two rulers. This paper aims to provide an overview of Fatih and Babur—two of the most significant rulers in world history—and to evaluate their shared and comparable attributes.

Keywords: *Fatih Sultan Mehmed Khan, Zahiruddin Muhammad Babur Shah, Conquest, Ghazi, World Conqueror, Poet, Similarities.*

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte Asya’nın Doğusundan Batısına geniş topraklarda kurulan birzok Мъслъман Türk Devleti tarihin ve coğrafyanın kaderini değiştirmişlerdir. Osmanlı ve Babırlı devletleri hakimiyet kurdukları topraklar, siyasi ıstınlıkler, iktisadi zenginlikler, medeni seviyeler, yaşadıkları sıreler ve dınyaya ızerinde gösterdikleri tesirler itibariyle en önemli devletlerdir. Fatih’in İstanbul’u feth etmesiyle bir zağ azıp kapanmış, Babır’ın Hindistan’ı feth etmesiyle Asya’nın kaderi değişmiştir. Fatih Osmanlıların yedinci padişahıdır. Osmanlı Devleti’nin zengin ve köklü bir mirasını devralmıştır. Babır her ne kadar yeni bir devlet kurmuşsa da yine zengin ve köklü maziye ve Timurilere dayanmaktadır. Her iki hanedanın iztimai, medeni yapıları, kuvvetli mıesseseleri, tecrıbeleri ve aneleri vardır. Her ki hanedanda şehzadeler erken yaşlarda sağlam, disiplinli ve iyi bir eğitime tabi tutulmaktadırlar. Liderliği ıstlenen ve mesuliyeti alan sultanların şahsiyetleri devletlerin tekamlı, terakkisi ve muvaffakiyetini belirleyen en önemli unsurlardan birisidir. Fatih ve Babır zocukluktan itibaren zok iyi bir zevrede bulunmuşlar, iyi bir eğitim almışlardır. Her ikisinin erken tahta zıkmaları, karşılaştıkları zorluklar, yaşadıkları başarısızlıklar birzok şeyi öğrenmelerine ve tecrıbe kazanmalarına, istikbale hazırlıklı olmalarına vesile olmuştur. İlmî, edebî, askeri, tarihi, iztimai ve teknik bilgileri, toplumu, zevreyi, dostları ve dışmanları tanımaları kendilerini geliştirmiş ve muvaffak olmalarının yolunu azmıştır. İmanlı, kararlı, cesur, atak olmaları, stratejik dehaya, analitik dışınmeye sahip olmaları, istışareye önem vermeleriyle ıstın liderlik vasıfları tezahır etmiştir. Her kesime kucak azmaları, herkesi kuşatmaları, her yerden kıymetli alimleri, sanatkarları davet etmeleri, geniş imkân sunmaları devletin yükselmesi ve cemiyetin ilerlemesi izin basiret ve ferasetle davrandıklarını göstermektedir. Nitekim Osmanlı ve Babır devletinin inkişafına her iki sultanın şahsiyetlerinin tesiri aşıkardır. Bu zalışmada Fatih ve Babır’ın benzer ve ortak yanları ele alınmaya zalışılacaktır.

Gazi Fatih Sultan Mehmed Han (II. Mehmed)

27 Recep 835 (30 Mart 1432) tarihinde Edirne'de doğan Fatih (II. Mehmed) Osmanlı Padişahı II. Murad'ın дördüncü oğludur. Annesi 1449 yılında 30k genz yaşta vefat etmiş, Fatih'in bakımını Dara Hatun adlı bir dadı üstlenmiştir. II. Murad'ın Sırp/Hristiyan olan hanımı Mara Hatun Fatih'le yakinen ilgilenmiş, Fatih'in ona Validem diye hitap ettiği rivayet edilmiştir. Fatih 3 Mayıs 1481 yılında bir sefere çıkmış, İstanbul yakınlarında vefat etmiştir. Her bir genz denilebilecek 50 yaşında hayata veda etmiştir [Kuşat, 2003: 136]. Bu kısa ömründe Osmanlı Devleti'nin en önemli ve en büyük padişahı olmuş, büyük zaferler kazanmış, İstanbul'u fethetmiş, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mezarına mazhar olmuş, devletin topraklarını genişletmiş, devleti yeniden şekillendirmiş, sayısız, eşsiz, mükemmel ve muhteşem hizmetler yapmıştır.

Çocukluğunda çok iyi bir eğitim alan Fatih, harp sanatlarına ilgi duymuş, Zağatay lehzesini Farsça, Arapça, Latince, Yunanca, Sırpça, İtalyanca, İbranice ve Slavca'yı, tabiyetindeki halkların dillerini öğrenmiştir. İslami ilimleri çok iyi derecede tedris etmiş, tarih, coğrafya, din felsefesi, astronomi, matematik ve özellikle edebiyata yakın alaka duymuş, yüksek seviyede şiirler yazmıştır. Tarihte yer alan cihangirlerin hayatlarını iyi incelemiş, galibiyetlerin ve mağlubiyetlerin sebeplerini araştırmış, harp stratejilerini tespit etmeye çalışmıştır. Babası II. Murad dönemin en kıymetli hocalarından başta Molla Gürani olmak üzere dersler almasını sağlamıştır [İnalçık, 2003: 397-405] 12 yaşında (1444 yılı) tahta çıkmış, birkaç kez inmek-çıkma zorunda kalmış, 19 (1451 yılı) yaşında tekrar tahta çıkmıştır. Bu süreçte etrafını dahili ve harici unsurları, rakiplerini ve düşmanlarını müşahade ve tahlil etmiş, tarihi şahsiyetleri ve hadiseleri okumuş, incelemiş, eğitimine ağırlık vermiştir. Fatih askeri dehası ve devlet adamlığı yanında entelektüel tarafı ile dikkat çekmiştir [Erünsal, 2009: 64]. Güzel bir kişiliği ve karakteri olan Fatih, güzel giyinir, heybetli, az güler, bakanlara korku ve hürmet telkin ederdi. Atak, cesur, kararlı, akıllı, zeki, dindar, adil, özgüveni yüksekti, ilim adamlarına ve istişareye önem verir, her şeyi araştırır, hedeflerinden vazgezmezdi. Basiret ve ferasetle karar verir ve hareket eder, kimseden zekinmez, gerektiğinde keskin ve sert kararlar alırdı. Fatih'te zaman zaman sükûnet, affedicî, yumuşak ve mülayim bir hal görüldü. Çok tedbirli ve temkinli davranır, yapacağı işleri ve çıkacağı seferleri en yakınlarından gizler, çok iyi plan yapar, düşmanlarını tuzağa düşürdü. En zor şartlara uyum sağlar, azlığa, susuzluğa, yorgunluğa katlanırdı. Gerektiğinde duramaz, atıyla ordunun en önünde yer alır, zekinmez ve kazınmazdı. İslami kaidelere son derece riayet eder, hassas davranırdı. Büyük alim ve mutasavvıf Akşemseddin'e bağlı ve itaatkardı.

Otuz yıllık saltanatında zevke ve safaya dalmamış, seferden sefere koşan bir mücahit olmuştur. Büyük hayalleri ve projelerinde cüretkâr ve inatlı davranmış, peşini bırakmamıştır. Farklı dinlere mensup olanlara karşı hoşgörülü davranır ve haklarını korumuştur. Emannameler çıkarmış, ibadethaneleri korumuş, Müslüman olmayanların rahatlığını temin etmiştir [Kuşat, 2003: 136,

138]. ВЪТЪН сavaşlarından galibiyetle ve zaferle ayrılmıştır. Genç yaşına rağmen бЪуьк bir devlet adamı ve liderlik özelliklerine sahip olduğu yerli ve yabancı devlet, siyaset ve ilim adamları tarafından ifade edilmiştir. Batılı ve Doğulu Devletlerin idarecileri Fatih'i şaşkınlık ve hayranlık takip etmişlerdir. 1451'de tahta zıktığında Osmanlı devletinin doğu hudutları Anadolu'nun tamamını kapsamamıştı, İstanbul'u fethettikten sonra devleti yeniden yapılandırma ve imparatorluk formuna yöneldi [Emecen, 2009: 65].

ДЪnya tarihi azısından bazı tarihçiler Fatih'i İskender ve Dara'dan daha ЪТЪН, en бЪуьк siyasi şahsiyet olarak görmüşlerdir. Osmanlı padişahları içerisinde en бЪуьк siyaset ve devlet adamı, alim ve icat sahibidir. Hayal ve tahmin edilemeyen, akıl almaz işleri ile Osmanlı devletinin asırlarca refah ve saadetine vesile olacak işleri başarmıştır. Yirmiye yakın devleti, iki imparatorluğu haritadan silmiştir. Birçok savaşa katılmasına rağmen, ekonomiye önem vermiş, devlet hazinesini doldurmuş, bayındırlık hizmetlerine ağırlık vermiştir. Hayatında 308 cami ve mescit inşa etmiştir. Donanmayı gЪzlendirmiş, дЪnya standartlarında en Ъst seviyelere zıkarılmış, ilk sırada olan Venediklileri gezmiş, birinciliğe yerleştirmiştir. Ege ve Karadeniz'i iz deniz haline getirmiş, İstanbul ve Zanakale Boğazlarını kontrol altına almıştır. Birçok ilmi hızla öğrenmiş, uzan fЪzeler, şahi ve havan toplar icat etmiş, уЪгЪуен kuleler yapmış, gemileri karadan уЪгЪтмъştЪр [Coşan, 2020: 8-13]. Bu бЪуьк şahsiyet çok iyi bir muhitte yetişmiştir. Mahmud Esad Coşan'a göre “Fatih'in nasıl yetiştiği бЪуьк önem taşıyor. ЗЪнкЪ Fatih bir meyvedir. Meyveyi bir ağaç hasil eder. Ağacı da zevresi, toprağı, iklimi besler. Fatih'i de devri, muhiti ve etrafındaki мЪbarek insanlar yetiştirdi ve geliştirdi. Bu dehayı yetiştiren кЪлтЪр muhiti, eğitim ve ahlâk sistemi”dir. Zafer ve saltanat başını döndЪrmedi, zevk ve safaya dalmadı. ЗЪнкЪ O, çok sağlam hocalarda, takvâ ehli alim ve fazılların elinde yetişti. Bir insanın asıl mayasını veren hocadır. Herhalde bir de, ana babasının ve ecdadının en temiz kazanç yollarından biri olan gazâ yoluyla elde ettikleri helâl rızıkla beslenmiş olmasındandır” [Coşan, 2020: 8-13].

Fatih'in en бЪуьк hususiyeti Hz.Peygamber'in İstanbul'un fethi ile ilgili Hadis-i Şerifine odaklanması ve мЪjdesine mazhar olmasıdır: **“İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan ne gЪzel kumandan, onu fetheden asker ne gЪzel askerdir!”** [Ahmed bin Hanbel, МЪsned, IV, 335; Buhârî, et-Târîhu'l-kebîr, II, 81/1760; Hâkim, el-MЪstedrek, IV, 468/8300; Heysemî, Mecmau'z-zevâid, VI, 218].

Fatih, İstanbul'un fethi için бЪуьк hazırlıklar, planlar yaptı. 6 Nisan 1453 yılında kuşatma başladı, 22 Nisan'da donanma karadan gemiler taşıyarak denize indirildi, 29 Mayıs'ta fetih gerçekleşti. İstanbul'u fethettikten sonra atından inerek şЪкЪр secdesine kapandı. “Ya Rabbi, Bana Peygamber Efendimizin мЪjdelediğı, methetiğı komutan olmayı nasip ettin”, dedi [Coşan, 2020: 67]. Bin yıl Bizans'ın ve Hıristiyanlığın merkezi olan Konstantinopolis'i Osmanlı'nın payitahtı yapmıştır [İpşirli, 2009: 98]. Bundan sonra Fatih İslam дЪnyasının en önemli

sultanı haline geldi, Osmanlı imparatorluğunu büyük bir imparatorluk yapmak için zaba gösterdi. Osmanlı sınırlarını iki katına çıkardı. İskender ve Cemşid gibi dünya hakimiyetini ele geçirmeyi gaye edindi. Ufku geniş, siyasi, iktisadi, iztimai sahada ciddi ve kapsamlı tedbirler alan, ilim ve sanata önem bir padişahı. Halil İncılık'a göre Fatih'te Türk-Moğol Hakanlık, İslam Hilafeti ve Roma İmparatorluk fikri vardı. Fâtih ilk doğan oğluna büyük dedesi Yıldırım Bayezid'in, üçüncü oğluna İran geleneğinin en büyük hükümdarı Cem'in ve torununa da Oğuz Han'ın adını vermiştir. Denilebilir ki, Fatih'in şahsında Türk, İran, İslâm ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren “Osmanlı padişahı” zuhur etmiştir” [İncılık, 2003: 395-407]. Azık görüşle, her fikirde mütefekkir, alim ve sanatkarları huzuruna çağırır sohbet ederdi. Fatih asıl mesleğini bir İslam mücahidi olarak görmüş, ömrünü zte ikisini fethat seferlerinde geçirmiştir. Siyasi, idari ve askeri işleri arasında ilim ve sanata önem vermiş, savaşa giderken dahi alim ve sanatkarları yanında götürmüştür. Genellikle ulema kıyafetini tercih etmesi ilme verdiği önemin işaretidir. Doğu ve Batı kültürüne hakim olmaya çalışmış, özellikle İtalyan sanatı ve alimlerle irtibatını sürdürmüştür [Baykal, 79: 1956]. Birçok yerden alim ve sanatçıları getirmiş, onlara imkanlar sunmuştur 30 şairi aylığa bağladığı, diyar-ı Hind'de Hâce-i Cihan'a ve vilayet-i Acem'de Molla Cami'ye her yıl bin filorin gönderdiği belirtilmektedir [Erşensal, 2009: 74]. Dünyanın her yerinde farklı din, ırk ve kültürden kimseler İstanbul'a gelmişler, itibar, himaye ve destek görmüşlerdir. Fatih, meşhur Ali Kuşçu'yu davet etmiş, Kuşçu Fatih Küllyesinin müfredatını hazırlamış, matematik ve astronomi dersleri vermiştir. Batılı ressamlar Fatih'in misafiri olmuş, İtalyan ressam Bellini portresini çizmiştir. Fatih, ders aldığı Hocalarına daima hürmetkar, vefalı davranmıştır. Aldığı ve girdiği şehirlerde Hıristiyanların eserlerin ve abidelerini korumuştur [Banarlı, 144: 1971]. Kitaba çok meraklı ve okuyan birisiydi. Doğu ve Batı kültürünü takip eder, dersler alırdı. Şeyh Sadi Şirazi ve Hafız'ın eserlerini severdi. Çok zengin kütüphaneler kurmuş, kitapları giden Batılılar hayret etmişlerdi.

Roma'nın fethi için planlar yaptığı bilinmektedir. Otranto'yu fethederek hazırlık yapmıştır [İncılık, 2003: 395-407]. Bizanslı tarihçi Mihail Kritovulos eserinde, Fatih'i, Büyük İskender ile karşılaştırmış, büyük zaferlerinden dolayı İskender'den daha büyük bir hükümdar olduğunu ifade etmiştir [Erşensal, 2009: 68]. İstanbul'un fethinden sonra “büyük cihadı tamamladık şimdi sıra büyük cihada geldi” sözleriyle çok kapsamlı, çok en büyük bir planı olduğunu açıklamıştır.

Gazi Muhammed Zahirüddin Babür

Türk tarihçisi Ömer Faruk Akın'e göre, “Babür Şah, bir insanda aynı zamanda bir araya gelemeyecek zengin kabiliyet ve değerleri ahenkli bir terkip içinde toplayabilmiş, eşsiz bir hükümdar olarak, yalnız Türk tarihinde değil, Doğu ve Batı âleminin büyük şahsiyetler galerisinde, günümüzde hayranlıkla seyredilen bir portre olmuştur” [Akın, 1991: 396]. Babürlüler Hanedanının ve devletinin kurucusu Babür, kendisini Timurilerin devamı olarak vasıflandırmıştır.

1526-1858 yillari arasında Hindistan'da hüküm süren Hint-Türk devleti, bir medeniyeti inşa etmiştir. Babür, birzok hususiyetleri muhtevi, kuvvetli bir hükümdardır. İyi bir asker, komutan, devlet adamı, idareci, diplomat, alim, edip, Şair, yazar, sanatk r, hattat, müzisyen, bestekar, bahze mimarıdır. İyi bir aile reisi, bir derviş, sufidir [Dolu, 1968: 30; Arat, 1989: 214-215] Zok farklı kabiliyetleri ve hususiyetleri temayüz etmiş, üstün hasletleri ahenk izerisinde toplayabilen ender bir lider ve Şahsiyet olarak olarak tarihte yer almıştır [Koz, 2011: 7; K rɡ l , 1961: 183]. Timurlu hanedan üyelerine verilen eğitimleri erken yaşlarda almıŐ, hükümdarlık kaidelerine vukufiyet kesp etmesi bakımından Atabegler tarafından terbiye edilmiştir [Şan, 2006: 630]. Sporun birzok alanında mahir olan Babür, sarayda bulunan en mühim alimlerden faydalanmıştır [Roux, 2008: 136]. Babasının mürŐidi, kendi ismini koyan Hacı Ubeydullah-ı Ahrar'ın, yine alim Hacı Mevl na Kadı'nın dualarına nail olmuştur. Ahrarı Veli'den fetih, zafer müjde ve iŐaretlerini ɡya yoluyla aldığını hatıratında yazmıştır [Babür, 1989: 82]. Babür'e zocukluk döneminde  zg ven, cesaret ve fedak rlık hislerini büyükannesini İsen Devlet Begim aŐılamıŐtır. Zok akıllı ve zeki bir hanım olan büyükanne, O'nun karakterini Őekillendiren, yönlendiren en mühim Şahsiyettir [Prasad, 2018: 271]. Babür'ın yaŐadıđı zevre, akrabaları, tabi olduğu ananeler yüksek seviyede terbiye almasının, k mil bir insan, asker, lider haline gelmesinin saikleridir [Kishori Saran Lal, 1963: 216].

Babür, stratejik, siyasi ve askeri zekaya sahip bir liderdir. İki büyük meydan savaşını stratejik dehası ile kazanmıştır [T k taŐır, 1946: 10]. PaniŐad Muharebesi'nde Hindistan'ın en kuvvetli racasını mağlub etmiştir. Osmanlı harp stratejisini tatbik ettiği, Osmanlı topzu ustalarından faydalandığı harp sonucunda Hint-Türk Devletini kuran Babür, Hindistan tarihinde konvansiyonel silahları ilk defa kullanan bir hükümdar olmuştur [Y r k, 2018: 278]. Babür, gaye ve hedeflerine odaklanan, azim, sebat sahibi, yılmayan, yorulmayan, kararlı bir hükümdardır. Maverab nnehir'de hakimiyet kuramayacağını fark etmiş, zengin ve geniş bir coğrafya olan Hindistan'a yönelmiŐ, ideallerini o topraklarda hayata gezirmiŐtir [Koz, 2011: 7]. Asırlarca Hint coğrafyasında Bab rl lerin yaŐamasını sağlayacak hanedanını kurmuştur İlmı, kültürel alanlara ağırlık vermiş, müesseseler kurmuş, imar faaliyetlerine önem vermiş, halkı medenileŐtirmiŐtir. İktisadi ve iztimai müŐahedeleri itibariyle sulama ve ziraate önem vermiş, kalkınmayı sağlamıştır [K rɡ l , 1961: 183].

Kadınlara iztimai ve siyasi alanda yer azmıştır. Gördüğü yerleri, karşılaştığı cemiyetleri en kritik noktalarına kadar tahlil etmiştir. T rkze ve Farszayı zok iyi bilmesine rağmen T rkze yazmayı tercih etmiştir [T k taŐır, 1946: 10]. Sadı Őir z , Firdevs , H fız-ı Őir z , Nizam , Mevl n  Cel leddin R m , Ali Őir Nev i ve Molla C m 'nin eserleri, Őiirleri Babür'ın bilgi kaynakları olmuştur [Akyol, 2014: 62]. H nd-Em r'in Hab b 's-Siyer'i, Őerefüddin Yezd 'nin Timur'a ait Zafern mesi en kıymetli kitapları arasında yer almıştır [Bayram, 2004: 169]. Vekayi, Mübeyyen, Risale-i Validiyye, Divan, Arzu Risalesi, Hatt-ı Baburi

eserleri arasında Baburname'yi Fuat Köprülü'ye göre Roma İmparatoru Sezar'ın yazdığı “Yorumlar” (*Commentarii*) adlı hatıralarıyla karşılaştırmış “Şarkın Jül Sezarı” olarak değerlendirmiştir [Bıkkıtaşır, 1946: 10].

Babur gızel ahlak, adalet, fazilet, sehavet sahibidir. Kazandığı toprakları, ganimetleri kumandanlara, askerlere, halka paylaştırmıştır [Bıkkıtaşır, 1946: 10]. Kendisine bir hibir şey ayırmadığı izin. “Kalender Hıkkımdar” olarak anılmıştır. Meşhur tarihçi Mirza Haydar Duğlat, Babur'ı, kendisini dışınmeyen cömert, “ananelere uymayan, yeni anane ihdas eden bir şahsiyete sahip hıkkımdar” olarak tanımlamıştır [Lamb, 1956: 8]. Aileye, akrabaya önem vermiş, maiyetindekilere merhametli davranmıştır. Asilere, haramilere karşı ise şiddetli olup, cezalandırmıştır. İyi bir Müslıman olmakla beraber milli hususlarda aidiyeti gızel sayılmıştır [Bıkkıtaşır, 1946: 10]. Hayatında karşılaştığı zor durumlarda sığındığı, rehber edindiği Ayet-i Kerime'lerden Baburname'de bahsetmektedir. Kuran-ı Kerim'e vakıf, samimi, Allah'a dua eden ve mütevekkil bir mümin olduğu anlaşılmaktadır [Kuş, 2018: 148]. Tasavvufla hemhal olmuş, maneviyatı kuvvetli bir liderdir. Risale-i Validiyye eserini Hâce Ahrar-ı Veli'nin bereketine, himmetine nail olmak, hastalığına şifa bulmak üzere tercüme ettiğini beyan etmektedir (Akın, 1991: 398). Babur'un “Dervişler ile hibir akrabalığım olmamakla beraber, onlara canı gönülden bağıyım; Şah'lık ile dervişliğin birbirinden uzak olduğunu söyleyemem; Şah'ım, fakat dervişlerin bendesiyim” sözleri tasavvufa temaşılın göstermektedir [Babur, 1970: 435].

Hindistan'ın ilk başbakanı, Hindu Jawaharlal Nehru'ya göre, Hindistan'da farklı kıltır, ırk, din, mezhep aidiyete sahip insanları bir arada idare etmiş, onların takdirini, muhabbetini ve rızasını kazanmıştır [Nehru, 1956: 255]. Babur, kendisine ittiba edenlerin haklarını koruyan, her türlü fedakarlığı yapabilen bir karaktere sahiptir [Lamb, 1956: 8]. Nehru “Discovery of India (Hindistan'un Keşfi)” and “A Look at World History (Dünya Tarihine Bakış)” isimli kitaplarında, Babur'un büyüleyici, cazibekar bir kişisi, **gerzek rönesansın örneği** bir hıkkımdar, cesur, atılgan, girişimci, dünyanın en kıltırıl insanlarından olduğunu ifade etmiştir. Mezhepzi, mutassıp olmadığını belirtmektedir [Chorikulovn, 2021: 79]. Nehru'ya göre zatışan, iz kargaşa izindeki kızıık devletleri bir bayrak altında toplamış, birlik ve dızeni temin etmiş, huzurlu, barış izinde bir hayatı sunmayı amaz edinmiş, bunu sağlamıştır [Amber, 2022: 40]. Nehru'ya göre Babur'le Hindistan'da kıltır ve sanat, mimarlık ve medeniyetin bıtın alanlarında ilerlemeler yaşanmıştır [Pırlanta, 2016: 233]. Babur, zamanın şartları dahilinde “sosyal/iztimai devlet”i kurmuştur. Sosyal kalkınmayı sağlamış, insan şeref ve haysiyetine uygun olarak hayat şartlarını iyileştirmiştir. Halkın gelir seviyesini yükseltmiş, ev sahibi olmalarına zalışmıştır. Zevre tanzimine ve temizliğe önem vermiştir. İdarecilerle halkın birlikteliğine, yönetime katılmalarına zalışmıştır [Seyhan, 2011: 301]. Adaletin yerleşmesine, zulüm ile mücadeleye ağırlık vermiştir. Babur farklı unsurların asırlarca birlikte, bir arada

yaşamalarını sağlayacak cemiyet nizamını tesis ettiği için, Hindistan Baburlular devrinde birlikte yaşama için çok önemli bir misal teşkil etmiştir.

Hayatı harplerle gezen bir hükümdarın edebiyat, sanat, musiki ile ileri derecede alakadar olması, kıymetli eserler yazması ruh, gönül, zihin, fikir dünyasının enginliğini göstermektedir. Hak ve halk sevgisi, merhamet, adalet, vicdan insaf sahibi olması, zulme karşı mücadele etmesi, farklı kültürleri bir arada tutabilmesi, eşit davranması, ayrımcılık yapmaması liderliğinin en bariz vasıflarıdır. Sadece maddî menfaat için insanlara zarar verenleri tenkit etmiş, “üzgünlük dünya” için bunların yanlış olduğunu belirtmiştir.

Babur risk alabilen, feraset, basiret, cesaret, metanet sahibi bir liderdir. İleriye bakan, ufku geniş, insanları ihata edici, hoşgörül, tolerans sahibi, insaf, vefalı, adil bir şahsiyettir. Maddi ve manevi bakımından müstesna bir hükümdar, devlet adamı ve sultanlardandır. İngiliz tarihçilere göre Babur, Hindistan'da düzenli bir idare yok iken, ilk hükümet sistemini kuran hükümdardır. O'ndan önce Hint Hükümdarları Hindistan'ı keyfi idare etmekteydiler [Kaan ve Koz, 2013: 271-282]. Hindistan topraklarında farklı din, mezhep, ırkların bir arada yaşamalarını sağlamıştır. Türkçe, Farsça ve mahalli dillerin birlikte kullanılmasını başarmıştır. Ecdadına ve atalarına bağlıdır. Devletini Emir Timur'dan başlatmıştır. Yeniliğe, tekniğe azıktır. İlim, irfan, sanat, edebiyat, musiki, spor, askerlik sahasındaki maharetleri muvaffakiyetinin temel taşlarıdır.

Benzerlikler

Osmanlı Devletinin en önemli padişahı sayılan, İstanbul'u feth eden, zağ azır zağ kapatan, İslam, Türk, Asya ve Avrupa tarihinin en mühim simalarından Fatih Sultan Mehmed ile Zahiriddin Muhammed Babur arasında büyük benzerlikler vardır. Bazı yazarlara göre Babur, Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed gibi, mâmur bir medeniyetin zirve noktasında zuhur eden Maveraünnehir havzasının eseriymiş [Dickie (Yakub Zaki), 1985: 128].

Osmanlı Devleti Fatih'in İstanbul'u fethi 1451 tarihinden 1922'e kadar 469 yıl yaşamıştır. Baburlular Babur tarafından 1526'da kurulmuş, 1858 yılına kadar 332 yıl hayatta kalmıştır. Her iki devlet eş zamanlı İslam ve Türk dünyasının en büyük topraklarına sahip, en kudretli kuvvetli iki devleti, Fatih ve Babur ise bu devletlerin zirveye ulaşmasını sağlayan, en üst mertebesinde bulunmuşlardır. Zira, Osmanlılar için İstanbul'un, Baburlular için Hindistan'da Panipat savaşının kazanılması her iki devletin kudretini göstermiş, mevcudiyetlerini pekiştirmiş, devamlılıklarını sağlamıştır. Bu iki lider devletleri için en önemli sultan, padişah durumunda olmuşlardır. Her iki devlet çok kültürlü cemiyet yapısını korumuş ve geliştirmiş, farklı unsurların birlikte adil, eşit şekilde yaşamalarını sağlamışlar, dünyaya misal olmuşlardır. Hıristiyan, Ermeni, Rum, Yahudi din ve zehitli mezhep mensuplarına güven veren Fatih Sultan Mehmet Fermanlar ve Emannameler zıkarılmış, huzuru ve selameti temin etmiştir. Asırlarca Fatih'in hukukuna riayet eden uygulamalar muvaffakiyetle devam etmiştir. Aynı şekilde

Hindu ve farqli unsurlar Babur'ning hukuki ve fiili emniyeti, nizami altında Mulsmanlarla birlikte yaşamışlardır.

Her iki lider 12 (on iki) yaşlarında tahta zıkmışlardır. Fatih bir sere ara vermiş, 17 (onyedi) yaşında tekrar tahta geri dımmıştır. Her ikisi kızıyık yaşlarda sarayda, alimlerden, murebbiyelerden, atabeglerden iyi eğitim almışlardır. Devlet ınetimine hazırlanmışlardır. Her ikisinin stratejik dehalari ıyksektir. Her iki lider ileri gıdırılı, azimli, kararlı, cesurdur. Teknoloji ve yeniliğe azıktırlar . Fatih İstanbul fethinde daha ınce gıdılmeyen toprak imal ettirmiş, gemileri karadan ıyrtmışdır (İnalçık, 2003: 305-407). Babur Panipad savaşını kazanmasında etkili olan Osmanlı savaş stratejisini uygulamış, Osmanlı toprak ustalarından faydalanmıştır (Yırbık, 2018: 278). Her iki lider “Gazi” ünvanını almıştır. Fatih İstanbul'u fethettiği izin “Gazi Muhammed Han” lakabı verilmiştir. Babur Rana Sanga'yı mağlub ettikten sonra “Gazi” ünvanını almıştır. Zira bu harp, Mulsmanların Hindular karşısında zafer kazandıkları ilk savaştır (Şahin, 2022: 7). Her iki liderde “sultan ünvanı” vardır. Her iki sultanın tasavvuf ve sufilerle daima yakın irtibatları olmuştur. Fatih'in hocası Akşemseddin, Osmanlı Devletinin en mühim mureşid-i kamillerinden Hacı Bayramı Veli'nin temsil ettiği tasavvuf yolunun erbabıdır. Fatih, Osmanlı Devrinin en meşhur sufilerinden Eşrefoğlu Rumi ile Şeyh Ebu'l Vefa gibi zevata mıdavim olmuştur. Babur'ın, kendi ismini koyan, kızıyık yaşlarda duasını aldığı, rıyalarında zaferlerini mıjdeleyen Hacı Ahrar-ı Veli'ye ıyksek derecede muhabbeti ve ittıbai vardır. Her iki sultan ilme, alimlere, ariflere zok ınem vermişlerdir, devletin hukuki esaslara bağı kalması, cemiyetin imarı ve intizamına, askeriye, İslam'ı tebliğe (İ'la-yı Kelimetullah) ve temsile zok dikkat etmişlerdir. Devletin devamlılığını, (Devlet-i Ebed-i Mıddet) kaidesini, mefkuresini takip etmişler, yerleştirmişlerdir (Kayadibi, 2008: 1-8). Her iki sultan, iyi kumandan, kuvvetli devlet adamı, taassubdan uzak, azık fikirli ve geniş kıltırlık hıkmıdarlık vasıflarına haiz, ilim ve sanat dınyasıyla iz ize, alimlere, sanatkarlara değer vermişlerdir. Her iki lider sanatkar, hattat, şairdir. Her ikisinin divanı vardır.

Her iki sultanın en calibi dikkat hususiyetleri ve onlara tesir eden, mışterek buluştuıkları, manevi tasarrufuna mazhar, şahit oldukları ise Hacı Ahrar-ı Veli'dir. Hacı Ahrar-ı Veli'nin İstanbul'un fethinde manen desteği olduğu, Fatih'in ona hediyeler gınderdiği tarih kayıtlarında, farklı şekillerde Nefahat'ı ıns'te de dahil olmak ızere yer almaktadır (Koz, 2005: 216). Fatih Sultan Mehmed fetihten sonra Hacı Ahrar'a hediyeler gındermiş, o da gelen hediyelerle hakkın ihtiyacına hizmet edecek bir kıprı yaptırmıştır (Tosun, 2002: 153). Babur, kazandığı mühim harp ve zaferleri Hacı Ahrar-ı Veli'nin işaret ettiğini, manevi yardım ve tasarruflarına mazhar olduğunu Baburname'de yazmıştır. (Vekvı, 1987: 126.). Ubeydullah Ahrar (k.s.)'a kuvvetli bağılılığı, arkasında gızıl bir manevi dinamığın olduğunu gıstermektedir (Bilkan, 1999: 99). Her ikisi de gızıl ahlaklı, dınya malına tamah etmeyen, zamanlarını halka hizmetle ve devleti gızlendirmekle geziren hıkmıdarlardır. Her iki hıkmıdarın İskender'i

iyi tanidıkları cihangir oldukları aşıkardır. Hafızın şiirlerini ve Sadi Şirazi'yi okudukları bilinmektedir.

Fatih 49, Babır 47, birbirlerine zok yakın yaşlarda vefat etmişlerdir. Her iki sultan kısa ımırlarına rağmen Doğu ve Batı, insanlık, İslam, Türk, Cihan tarihini değiştirmişlerdir. Osmanlılar ve Babırlar, benzeri olmayacak şekilde uzun süre, geniş topraklarda aynı devirde yaşayan, zirvede olan devletler, İslam Medeniyeti'nin farklı akisleridir. Babır'ın Hindistan'da yaktığı meşale, Çin, Afrika, Amerika kıtasına, Asfa Pasifik'e uzanmıştır. Hintli mışlımanlar eliyle İslam Guyana, Trinad gibi Latin Amerika ıkelerine yayılmıştır. Babır'ın dört yıl gibi kısa zamanda kurduğu devletin ve geliştirdiği medeniyetin tesirleri Asya kıtasında halen devam etmektedir.

Sonuz. Tarih akışını değiştiren, devletleri yükselten, medeniyetleri geliştiren, eğitim, ahlaka ve kıltere önem veren alim, fazıl hocaların yetiştirdiği, onlardan feyz ve ilham alan hıkımdarlar arasında Fatih ve Babır'ın hususi bir yeri vardır. İlme, alime, irfan, arife değer veren, cihangir ve gazi sıfatlarını taşıyan Fatih ve Babır ımırların Hakk'ın rızasını kazanmak, halka ve devlete hizmet etmekle gezirmişlerdir. Onların muvaffakiyetlerinde yaşadıkları devrin, muhitin, ailenin zok büyük desteği ve tesiri olmuştur. Osmanlı ve Babırlı Devletlerin zenginliğinde, zok uzun zaman hıkımdar olmalarında üstün hasletlere, kıymetli meziyetlere sahi her iki sultanın mıktesabat, niyeti, say ı gayreti ve mıcadeleleri etkili olmuştur.

Kaynakza:

1. Akın, Ö. F. (1991). Babır. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 4, pp. 395–400). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
2. Akyol, E. (2014). *Bâbırnâme: Bir birey olarak Bâbır ve yeni bir nasihatnâme tırı* (Master's thesis, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi).
3. Amber, S. (2022). Bâbırlı toplumundaki dinî hayata dair genel bir değerlendirme. *Yeni Fikir Dergisi*, 28, 37–47.
4. Arat, R. R. (1970). *Babırnâme (Babır'ın hatıratı)* (Vol. 1). Milli Eğitim Basımevi.
5. Arat, R. R. (1987). *Vekâyi: Bâbır'ın hâtırâtı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
6. Bâbır Şah. (1970). *Bâbırname* (Vol. 3). Devlet Kitapları.
7. Bâbır Şah. (1989). *Bâbırname ve Bâbır'ın hayatı* (Vol. 1). Devlet Kitapları.
8. Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. MEB Devlet Kitapları.
9. Baykal, B. S. (1956). Fatih Sultan Mehmed'in muhiti ve şahsiyeti izerinde bir deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 14(1), 79–88.
10. Bayram, F. (2004). Garip bir memleket, garip bir sultan: Bâbırnâme'deki Hindistan. *Divan: Disiplinlerarası Zalışmalar Dergisi*, 17, 169–191.
11. Bilkan, A. F. (1999). Bâbır'ın “Risâle-i Vâlidıyye Tercümesi” adlı eseri. *Bilig*, 8, 99–105.

12. Chorikulovna, K. Z. (2021). Babur's exemplary life and deeds in the viewpoint of Uzbek writers. *EPRA International Journal of Research and Development*, 6(12), 142–145.
13. Coşan, M. E. (2020). *İstanbul'un fethi ve Fatih* (2nd ed.). Server Yayınları.
14. Dickie, J. (Yakub Zaki). (1985). The Mughal garden: Gateway to paradise. *Muqarnas*, 3, 128–137.
15. Dolu, E. (1968). Babur Şah'ın tərbesi. *Hayat Tarih Mecmuası*, 2, 30–34.
16. Emecen, F. M. (2009). Fatih Sultan Mehmed ve etrafındaki dünya: Osmanlı Devleti'nin doğu komşuları. *Osmanlı Araştırmaları*, 33(33).
17. Erğensal, İ. (2018). Fatih Sultan Mehmed: Entelektüel bir sultanın portresi, ilgi duyduğu konular, kitaplar ve kurduğu kütüphaneler. In F. Başar (Ed.), *Fatih Sultan Mehmed Han*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
18. India Facts. (2019, January 8). *Why Babur beckons Nehru-Gandhis!* <https://indiafacts.org/why-babur-beckons-nehru-gandhis/>
19. İnalçık, H. (2003). Mehmed II. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 28, pp. 395–407). TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
20. İpşirli, M. (2018). Sultan Mehmed dönemi uleması ve ilim hayatı. In F. Başar (Ed.), *Fatih Sultan Mehmed Han*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
21. Kaan, O., & Koz, B. (2013). Hindistan'da Türk-İslam Türk imparatorları: Zahirî'd-Din Muhammed Babur Şah Gazi. *Zankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 271–282.
22. Kayadibi, F. (2003). Fatih Sultan Mehmet'in eğitim anlayışı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 1–18.
23. Khayrullayeva, Z. C., & Khayrullayeva, X. C. (2021). Babur's exemplary life and deeds in the viewpoint of Uzbek writers. *EPRA International Journal of Research and Development*, 6(12).
24. Kishori, S. L. (1963). *Twilight of the sultanate*. Asia Publishing House.
25. Koz, B. (2011). *Baburlular Devleti'nin kurucusu Babur Şah'ın dış siyaseti* (Master's thesis, Gazi Üniversitesi).
26. Koz, M. (2005). 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında karanlıkta kalmış Nakşi-Ahrari, Yesevi ve Kıtrevî şeyhleri. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 7, 211–254.
27. Köprülü, M. F. (1961). Babur. In *İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 2, pp. 180–187). Milli Eğitim Basımevi.
28. Kuş Bıyıktaş, C. (2018). Babur Şah'ın varlık mücadelesi ve hükümdarlık döneminde sığındığı Kur'an ayetleri. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 145–168.
29. Kuşat, A. (2003). Fatih Sultan Mehmet'in kişiliği ve fetihteki rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 131–148.
30. Lamb, H. (1956). Babur'un bir hususiyeti. *Türkistan Sesi*, 5, 5–6.
31. Nehru, J. (1956). *The discovery of India* (4th ed.). Meridian Books Ltd.

32. Pırlanta, İ. (2016). Life of Babur Shah and his personality. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(10), 215–245.
33. Prasad, I. (n.d.). *A short history of Muslim rule in India from the conquest of Islam to the death of Aurangzeb*. The Indian Press Ltd.
34. Roux, J. P. (2008). *Бъуьк Моғолларин тарихи: Бабър* (L. A. Özcan, Trans.). Kabalıcı Yayınevi.
35. Şahin, H. (2022). Zahîriddîn Muhammed Bâbır (1489–1530). *Gerzek Tarih Dergisi*, 5–12.
36. Şan, Z. (2006). *Babırnâme*. Kabalıcı Yayınevi.
37. Seyhan, T. O. (2011). Eserlerine göre Babur Şah'ın sosyal devlet anlayışı. *Turkish Studies*, 6(3), 297–327.
38. Tosun, N. (2002). *Tasavvufta Hâcegân ekolü (XII–XVII. asırlar)* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi).
39. Ёлкѳташır, M. Ş. (1946). *Babır Şah*. Ahmed Halit Kitabevi.
40. Ёьгьк, E. (2018). Gelişen teknoloji, değişen savaş: Babır Şah'ın Hindistan'daki savaşlarında ateşli silahların rolü. *History Studies*, 10(5), 269–283.